

Експертна оцінка сучасних та антикварних гем

Частина 3. Розкриття змісту показників для порівняння гем з метою їх експертної оцінки

К.В. Татарінцева,

кандидат технічних наук, ДГЦУ

УДК 736.2: 658.62.018: 338.5 В статье раскрывается смысл показателей, влияющих на меновую ценность и потребительскую стоимость современных и антикварных гемм. Проведен завершающий анализ экспертной оценки гемм методом сравнения.

The article covers the sense of indexes, which influence the exchange value and consumer cost of contemporary and antic gems. Expert appraisal of gems using the comparison method is fully analyzed.

У першій та другій частинах цієї роботи було розглянуто загальні питання експертної оцінки сучасних та антикварних гем, запропоновано перелік показників, які зумовлюють їхню мінову цінність та споживчу вартість [2, 3].

Наявні на сьогодні методики оцінки культурних цінностей та ювелірних виробів не дають достатніх пояснень для проведення незалежної експертної оцінки вартості гем [1, 4]. Автор здійснив спробу зібрати та впорядкувати важливу інформацію, яка допоможе

експертам-оцінювачам надавати кваліфіковані пояснення – від чого залежить цінність та вартість гему за умов застосування методу порівняльного аналізу продажів.

Пропонуємо продовжити деталізацію змісту показників для порівняння

сучасних та антикварних гем, присутніх на ринку.

Якість різьблення

Якість різьблення дуже тісно пов'язана з художньою виразністю. Але не завжди майстерно вирізьблена камея є дуже виразною та експресивною, і, навпаки, дуже виразна камея може мати низьку якість різьблення. Якість різьблення залежить не від кількості деталей, а передусім від точності, акуратності виконання деталей і завершеності, повноти композиції. Камей, вирізьблені без зусиль, на швидкуруч (неакуратні у дрібних деталях), також можуть справляти надзвичайне враження.

Рідкісність та оригінальність сюжету, тематики

Деякі геми з традиційним сюжетом (жіночий портрет або зображення божеств), поширені на ринку і популярні в певну епоху, класифікувалися як "дуже рідкісні", якщо були відтворені в незвичному ракурсі. Наприклад, жіночий портрет анфас замість профілю. Оцінку "рідкісний" може отримати банальний сюжет, виконаний нетрадиційно або оздоблений цікавим декором [6]. Незвичні образи більше привертають увагу прихильників гем, а оригінальний сюжет підвищує вартість будь-якої камеї.

Рівень художнього виконання

Рівень художнього виконання можна вважати суб'єктивним поняттям, яке, зокрема, виявляється в порівнянні різних об'єктів. Типовими рисами камеї є зображення профілю або іншого сюжету в білих, кремових, рожевих тонах на темному тлі у чорному, синьому, коричневому або червоному кольорі, що залежить від матеріалу, з якого зроблено камею. Високохудожні камеї часто вражають спостерігача повноцінними кольоровими рельєфа-

ми з різними відтінками та акцентами яскравих частин сюжету. Портрети та сцени, зображені на камеях, цінуються за вміння автора точно відтворити реальність, зробити картини з каменю "живими".

Тиражованість

Камеям, створеним за допомогою ультразвуку (далі – УЗ) та формованим, властива тиражна техніка. За допомогою УЗ-верстата на виході майстер отримує точні копії оригіналу авторської моделі (тираж). Кількість однакових гем на ринку безпосередньо впливає на їхню вартість.

Матеріал

Для різьблення камеї майстри використовують різноманітні матеріали. Як правило, це каміння, яке містить декілька різнобарвних шарів для створення контрастного заднього плану. Стародавні майстри, особливо греки, віддавали перевагу багатошаровому агату, де вони використовували один шар для відтворення образу, другий – для фону, а проміжні – для різних деталей. Часто майстри працювали й з іншими багатошаровими каменями, наприклад, яшмою і кременем. Крім агатів, ще за античних часів застосовували й більш м'які камені: лазурит, малахіт тощо. У великій кількості зустрічаються старовинні камеї, створені з обсидіану (білого, чорного, зеленкувато-коричнеуватого), гагату, кістки, коралу, агату, іншого напівдогоцінного каміння [6]. У першій половині ХХ ст. найдешевші камеї виготовляли з імітацій каменю, таких, як целулоїд, бакеліт та інші різновиди фенольної смоли, скло і пластик, а близько 1930 р. часто використовували для різьблення черепаший панцир [7].

Для інталій, які зазвичай грали роль печаток, використовували здебільшого сердолик, халцедон, аквамарин, безбарвний кварц і його кольоро-

ві різновиди (аметист, цитрин, моріон), а також бурштин.

Камей, вирізьблені на камені, більш привабливі для покупця, але не такі поширені. Більш розповсюдженим матеріалом для різьблення були мушлі. Їх панцир вкритий тонкою оболонкою з органічної речовини, що складає її зовнішній шар – періостракум. Частина мушлі, вкрита періостракумом, складається з тонких вапняних пластинок, що утворюють у сукупності порцеляновий шар. Деякі мушлі вистелені блискучим перламутром [9, 13]. Отже, найчастіше для створення камеї використовуються мушлі: *Cypraea rufa*, *Semicassis pyrum*, *Cassis cornuta*, *Cypraea Tigris*, *Mother of pearl*, *Cassis madascariensis*, *Cassis rufa* та *strombus giga* (фото 1–3).

Метод виготовлення

Автори-різьбярі створюють геми вручну, машинним або комбінованим способом.

Техніка виконання

Геми можуть бути:

1. *Створені за допомогою техніки рельєфного різьблення.* При цьому рельєф може бути як опуклим (камеї), так і заглибленим (інталії). Як правило, ручне різьблення гем застосовують до каміння невисокої твердості. Кожен майстер із часом напрацьовує свої прийоми роботи, але існує загальна схема. Починають зазвичай із задуму і малюнка. Потім виготовляють модель майбутнього виробу із твердого пластиліну або іншого пластичного матеріалу (не завжди). Головним інструментом для різьблення по каменю є різноманітні бори різної зернистості. За характером операцій їх можна розділити на чотири групи: а) бори з крупним абразивом для обдирання та видалення крупних часток каменю, б) середньозернисті — для виконання деталей, в) дрібнозернисті алмазні бори — для оздоблення деталей, г) тонкозернисті бори на гумовій основі —

для шліфування й полірування. Для полірування також використовують алмазну пасту й інші засоби. Для виконання тонких деталей користуються алмазним штихелем [8, 10].

При створенні інталії отримують зворотне зображення. З цієї причини отримані контури малюнка важко контролювати в процесі роботи. У такому випадку майстер часто робить відбитки за допомогою пластиліну або воску. Здебільшого техніка виконання камей та інталій схожа.

2. *Створені за допомогою токарно-го верстата.* Вирізьблені вручну камей з каменю високої твердості не різьнуть так, як на мушлях. Їх створюють за допомогою механічного токарного верстата. Кам'яну заготовку закріплюють у верстат або тримають руками і рухають у напрямку, протилежному руху алмазного наконечника-різця токарного верстата. Малюнок (дизайн) виходить нерівний, і його можна вдосконалювати вручну. Фон та грубу шліфовку виконують абразивними кругами, деталізацію – абразивно-алмазними борами, дообробку – мікропорошками із застосуванням інструментів із повсті, фетру та дерева, а полірування – фетровими і бавовняними кружками, на які нанесено окис

Фото 1. Мушлі *Cypraea rufa* та *Cassis Cornuta* (Carnelian) і гему, виготовлені з них

хрому або алмазна паста [8, 10]. Такі камей вважаються створеними вручну, вони достатньо дорогі.

Останнім часом з'явилися нові каменерізні верстати – електромагнітні, в яких сердечник пульсує і працює як маленький відбійний молоток, та ультразвукові, в яких інструмент не торкається каменю взагалі.

3. *Створені за допомогою УЗ-верстата.* Зазвичай при створенні камей за допомогою УЗ форма, вирізьблена вручну, затискається в патрон спеціального верстата. Кам'яну форму встановлюють у металеву плиту на машині. УЗ-машина використовує високочастотний струм і абразив – на виході майстер отримує точну копію оригіналу. Займає цей процес небагато часу, але кожна камея допра-

цьовується вручну для надання їй товарного вигляду (фото 4).

Сьогодні на ринку приблизно 80 % агатових камей зроблено за допомогою УЗ-машини, здебільшого такі камей надходять з міста Ідар-Оберштайн (Німеччина).

4. *Формовані (литі) камей.* Процес починається зі створення форми для лиття оригінальної камей. В таку форму вміщують суміш із 95 % порошку (часто агатового) та 5 % з'єднувального реактиву; пластикові камей зазвичай вилиті (фото 6). Техніка виконання камей зі скла (фото 5) мала різні особливості у певні історичні епохи. Ці камей дешевші, ніж створені за допомогою УЗ, вони є гарною альтернативою різьбленим [11]. Такі вироби слід називати імітацією камей. Неможливо зробити формовану камею з мушлі, корала або каменю.

5. *Камей, склесні з різних матеріалів (клесні камей).* Як правило, майстри клеять камей, коли неможливо досягти контрасту між фігурою та заднім планом. Фігури, створені зі світлого матеріалу, зазвичай клеять на темний фон (часто онікс). Якщо задній план має значні ушкодження, фігуру іноді зрізають і наклеюють на інший фон, що надає цій камей нового життя. Можна зустріти камей з мушлі, накле-

ені на фон зі штучного матеріалу. Це один із найдешевших варіантів.

6. *Камеї, створені у вигляді мікро-мозаїки.* Камеї-мікромозаїки виглядають дуже привабливо (фото 7). Вони складені з дрібних шматочків каменю або іншого матеріалу багатой колірної гами. Але їх також не можна вважати камеями, правильно назвати їх імітаціями камеї.

Уміння пояснити покупцю процес створення та метод виготовлення камеї є важливим інструментом продажу.

Висота рельєфу

Висота рельєфу задається майстром залежно від розміру обраного каменя та художнього задуму. Цей показник має опосередкований вплив на вартість виробу.

Форма та розміри

Хоча овал вважається класичною формою для геми, на ринку існує багато інших форм. Зустрічаються форми у вигляді квадрата, сльози або груші, кола, серця, ромба та ін.

Наявність підписів або інших свідчень авторства та рівень визнання автора, школи або фірми

Пересічні камеї та інталії, як правило, не містять підписів. Але є перелік відомих майстрів минулого, що підписували свої роботи. Наявність автор-

ських позначок має велике значення для відтворення провенансу геми. Сучасні професійні різьбярі проставляють авторські знаки, які свідчать про індивідуальність їхніх робіт.

Подальший перелік містить імена найбільш відомих майстрів, які підписували свої камеї в минулому:

Angelo Amastini (1754–1815), Philipp Christoph Becker (1674–1743), Antonio Berini (1748–1830), William Brown (1748–1825), Edward Burch (1730–1814), Alessandro Cades (1734–1809), Giovanni Calandrelli (1784–1852), Giovanni Costanzi (1674–1754), Adolphe David (1828–1896), Johann Ch. Dorsch (1676–1732), De Felici (18/19th Century), Julien de Fontenay (?), Francesco Ghinghi (1780–1851), Jaques Guay (1711–1743), Romain-Vincent Jouffroy (1749–1826), F. Carol Lebrecht (?–1828), Leone Leoni (1509–1590), Nathaniel Marchant (1739–1816), Niccolo' Morelli (1771–1838), Matteo del Nasaro (?), Lorenz Natter (1705–1763), Antonio Pazzaglia (1736–1815), Pier Maria Serboldi da Pesca (1455–1522), Anton Pichler (1697–1779), Benedetto Pistrucci (1784–1854), Filippo Rega (1761–1833), Giovanni Antonio dei Rossi (1494–1540), Giovanni Antonio Santarelli (1758–1826), Luigi Saulini (?), Louis Siries (1686–1757), Flavio Sirletti (1683–1737), James Tassie (1735–1799) [6].

Набільш відомими сучасними українськими майстрами, які спеціалізуються саме на різьбленні гем, є О. Більдер та С. Нікітенко.

Оригінал, копія чи підробка

Авторські вироби створюються, як правило, в одному, рідше – у декількох примірниках. Такі геми, створені вручну або за допомогою токарного верстата, можуть бути повторені автором, тобто мати декілька однакових авторських екземплярів (авторське повторення). Зустрічаються підробки виробів «під видатного майстра» без його відома або офіційні копії, які створюють з його дозволу інші майстри. Цей показник, безумовно, має суттєвий вплив на вартість геми.

Провенанс

Під цим показником розуміємо інформацію про біографію геми: підтверджену історію її виникнення, рівень її визнання, причетність до історичних подій, видатних особистостей, пам'яток історії та культури тощо [4].

Фото 2. Мушлі *Cassis Madascariensis (Sardonix)* і геми, виготовлені з них

Найважливіший показник цінності будь-якого предмета антикваріату – справжність. Підтверджений провенанс значно підвищує вартість і цінність гем та свідчить про надійність вкладення капіталу.

Особливі якості гемі

Цей показник додає цінності гемі у декількох випадках: якщо йдеться про якісь її надзвичайні або надприродні якості, передані через легенди або чутки, а також цікаво та влучно використані фізичні властивості матеріалу, з якого створено виріб.

Стан збереження

Стан збереження гемі має важливий вплив на її вартість. Відколи і тріщини дуже знецінюють камеї та інталії. Старіння і висихання можуть бути причиною знебарвлення і тріщинуватості гем. Коли ми говоримо про античні гемі віком понад 100 років, цілком імовірно за допомогою лупи знайти відколи або тріщини на них. Нормою є й те, що невеличкі природні тріщини або відколи ми можемо зустріти і на сучасних камеях. Більш важливо, щоб не були пошкодженими самі фігури, тобто зображення на гемах.

Наведемо декілька порад відносно догляду та умов збереження гем, які часто зустрічаються у спеціальній літературі [5, 6, 12].

Прикраси з гемами потрібно зберігати в чистому і сухому місці, щоб запобігти пошкодженню і корозії оправ. Навіть золота оправа може ставати тьмяною, тому що окислюються скла-

дові сплаву. Правильні умови збереження запобігають появі тріщин на мушлі. Зустрічаються поради щодо протирання камеї з мушлі раз на рік олією, також їх слід тримати подалі від тепла. Камеям “подобається” провітрювання, і вони “не люблять” перегрівання, не рекомендовано зберігати їх у пластикових коробках або щільно закритих контейнерах. Камеї не слід класти в ультразвуковий очищувач ювелірних виробів. Для збереження в чистоті найбільш популярним методом є чистка їхньої поверхні м'якою щіточкою у воді, а краще – у слабкому мильному розчині. Але якщо камея вставлена з тилу в закриту закріпку, це не рекомендують робити. Не бажано тримати камею з мушлі у воді довше, ніж декілька секунд.

Оправа

Гемі можуть бути в оправі та без. Оправи бувають досить різноманітні: золоті, срібні, дерев'яні, можуть складатися з різних сплавів (міді й цинку); бути прикрашені перлами, дорогоцінним камінням чи стразами; простої і складної роботи. Якість і виразність гемі не залежить від використання в оправі дорогоцінних металів і каміння: дуже якісна і складна в технічному виконанні гема може бути вставлена в дешеву оправу.

Оціночна вартість та ринкова ціна

У разі попередньої експертної оцінки гемі іншими фахівцями, у т.ч. закордонними, експерт враховує їхню думку щодо вартості оцінюваного виробу. Оцінка, яку дають закордонні фахівці, як правило, відрізняється від висновку українських оцінювачів.

Після проведення комплексного дослідження компетентними фахівцями експерт-оцінювач аналізує всю отриману інформацію, необхідну для проведення експертної оцінки виробу. Далі він досліджує ринкові ціни на подібні вже продані гемі. Вибірка подібних гем для порівняння проводиться за описаними вище показниками.

Визначення ринкової вартості гем за допомогою методу порівняльного аналізу продажів ґрунтується на реальній ринковій ліквідності об'єкта експертизи [1, 2]. Розрахована ринкова вартість гемі є вартістю, що визначена в процесі попередніх угод-продажів гем з аналогічними характеристиками, якщо такі присутні на ринку. Процес порівняння проходить із урахуванням якісних відмінностей між оцінюваними об'єктами та їх аналогами.

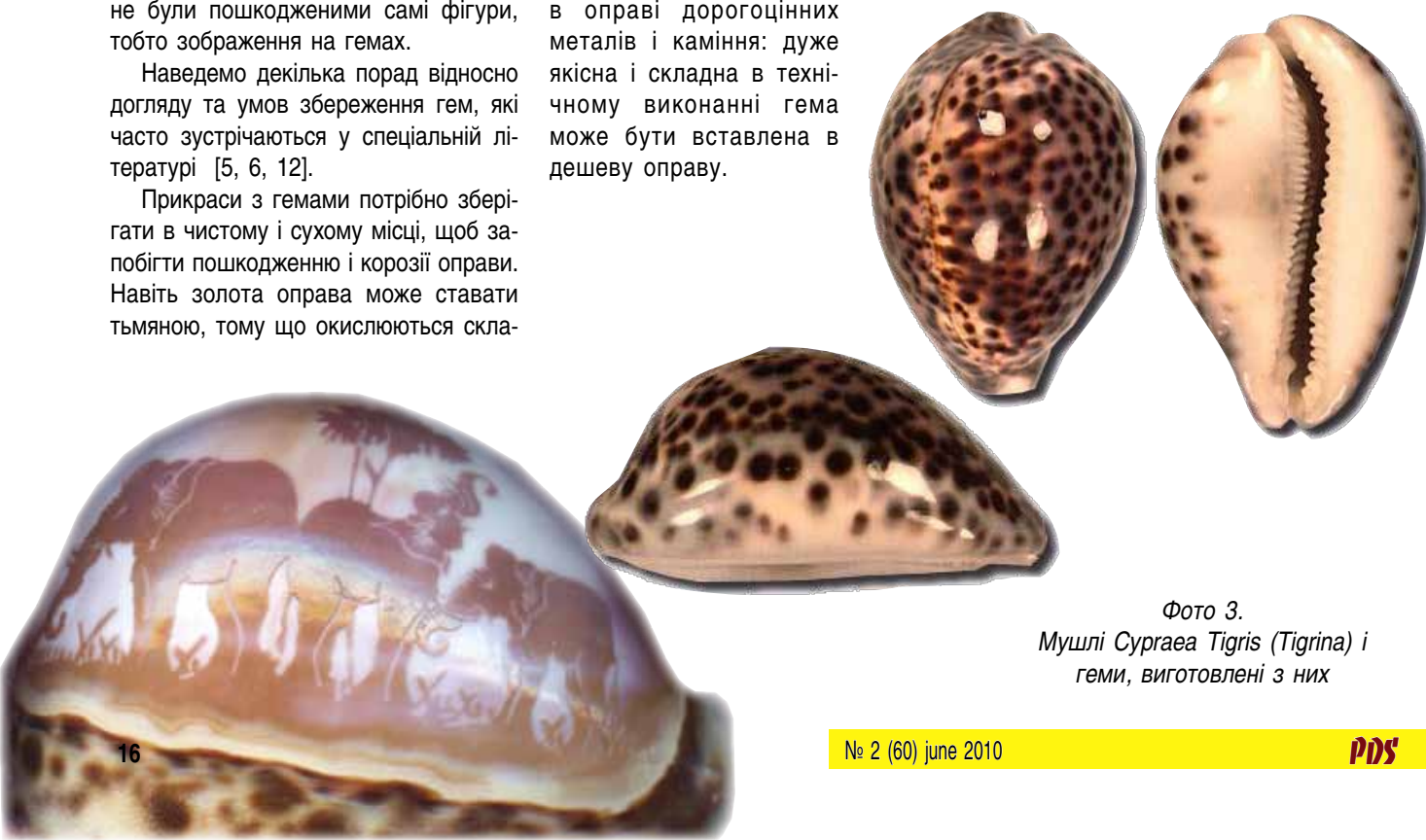

Фото 3.
Мушлі *Cypraea tigris (Tigrina)* і
гемі, виготовлені з них

Цей метод не застосовують у випадку, якщо виріб виявляється дуже рідкісним, майже унікальним, що практично унеможливило його порівняння з аналогічними гемами з причини відсутності таких на ринку.

Після проведення операцій порівняння цінності за визначеними показниками експерт вивчає ціни, зазначені в каталогах, стартові ціни на вітчизняних та закордонних аукціонах, досліджує пропозиції Інтернет-магазинів та фактичні ціни угод, які відбулися на ринку гем. Після визначення місця гема в ряді подібних експерт коригує отримані ціни та визначає вартість оцінюваної гема, зіставляючи з фактичними даними попередніх угод. Коригування цін угод слід проводити з урахуванням поправок на економічні показники та реалії українського ринку, а саме: комісійну винагороду посередника, інфляцію, поправку на кількість, ліквідність, корисність, прибутковість товару, соціально-економічну та політичну ситуацію в державі.

Фото 4.
Гема, виготовлена за допомогою
УЗ-верстата

Фото 5.
Скляна каменя

Фото 6.
Формована каменя

Література

1. Дронова Н.Д. Оценка рыночной стоимости ювелирных изделий и драгоценных камней. – М.: Дело, 2001. – 234 с.
2. Татарінцева К.В. Експертна оцінка сучасних та антикварних гем. Частина 1. Показники, що обумовлюють мінову цінність та споживну вартість гем. Послідовність експертної оцінки гем // Коштовне та декоративне каміння. – 2009. – №3 (57). – С. 4–8.
3. Татарінцева К.В. Експертна оцінка сучасних та антикварних гем. Частина 2. Визначення віку та тематики гем // Коштовне та декоративне каміння. – 2009. – №4 (58). – С. 4–9.
4. Оцінка культурних цінностей / В.В. Індутний., Е.В. Чернявська, С.М. Шкляр та ін. – К.: ТОВ «Аякс Прінт», 2006. – 608 с.: іл.
5. Anna M. Miller Gems and Jewelry Appraising. Techniques of Professional Practice. – New York: Chapman & Hall, 1988. – 198 p.
6. <http://www.oldcameos.com>
7. <http://www.vintagejewelrylane.com>
8. <http://www.vestnik.com/issues/98/0707/win/moldav.htm>
9. <http://www.custom-jewelry-supply.com/newsletter/html/>
10. <http://www.nesenenko.narod.ru/BOOKS/rezkam.html>
11. <http://www.espyjewelry.com>
12. <http://www.thecameocollection.com>
13. <http://www.floranimal.ru/classes/6211.html>

Фото 7.
Каменя, виготовлена у вигляді
мікромозаїки